

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN OTBORENO
SOCIETY OPICTECTBO
MACEDONTAMAKEДОНИЈА

БЛУПРИНТ ГРУПА
за реформи во правосудството

СУДИИ ПОРОТНИЦИ ВО КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА

01

ВОВЕД

Судењето со порота, односно „обични“ граѓани вклучени во судскиот систем датира од многу одамна, уште од периодот на Античка Атина, кога имало механизам за тоа како граѓаните да бидат вклучени во судењата, односно судовите биле составени од dikastai до 500 граѓани. Па така, соодветно на предметот, варијала и бројката на граѓани, односно поротници, кои на крајот ја носеле одлуката.

Замислата на поротата е граѓаните во чие име судот ја носи пресудата да бидат дел од неа и тие да му „судат“ на народот на објективен и непристрасен начин. Со користење на институтот порота, односно во нашиот правен систем како судии-поротници, се овозможува дословно почитување на принципите на независност и непристрасност на судот при носење на судските одлуки. Судии-поротници се непрофесионален персонал, кој треба да даде перспектива на „обичен граѓанин“ во текот на судењата. Оттука, непрофесионализираноста, односно лаичкиот елемент на овие лица воопшто не влијае на квалитетот на правдата.

Овој документ за дискусија е подготвен од страна на Коалиција „Сите за правично судење“ како активност во рамките на проектот „За правда – Граѓанските организации за независно и ефикасно правосудство“, финансиран од Фондацијата „Отворено општество – Македонија“, а имплементиран од Блупринт-групата за реформи во правосудството. Со оглед на состојбите што Блупринт-групата ги има детектирано во изминатиот период, при што, поконкретно преку мониторингот на судски постапки што го врши Коалиција „Сите за правично судење“, детектирани се ситуации во кои промената на поротниците и недостигот на овој вид судски кадар влијае на ефикасноста на водењето на судските постапки, особено на правото на судење во разумен рок.

Целта на документот е констатирање одредени состојби преку идентификување проблеми и предизвици што се појавуваат при недостиг на судии-поротници, како и воспоставување дијалог меѓу засегнатите страни заради носење заклучоци и препораки во насока на подобрување на состојбите.

02

ЗАКОНСКА ПОСТАВЕНОСТ

Во правосудниот систем на Република Северна Македонија (РСМ), предвидено е дека во судските постапки што се водат пред судовите, освен професионалните судии, да учествуваат и граѓаните преку можноста да судат во својство на судии-поротници. Конкретно, во кривичните постапки во прв степен, судиите-поротници судат во постапки во кои според закон за кривичното дело е пропишана казна затвор над 5 години. Изборот на судии-поротници го врши Судскиот совет на РСМ според предвидените услови во Законот за судовите¹. Според Законот, за судија-поротник може да биде избран полнолетен државјанин

¹ „Службен весник на РСМ“ бр.58/06; 62/2006; 35/2008; 61/2008; 118/2008; 16/2009; 150/2010; 39/2012; 83/2018; 198/2018; 96/2019

на РСМ со завршено најмалку средно образование, кој активно го владее македонскиот јазик, ужива углед за вршење на оваа функција и кој не е постар од 60 години. Мандатот на судиите-поротници трае 4 години со можност за повторен избор.

Со оглед на улогата на судиите-поротници, односно рамноправноста при нивното гласање за носење на судската одлука со професионалните судии, согласно Законот за кривичната постапка² (ЗКП), судиите-поротници мора активно и внимателно да го следат текот на главната расправа. Па оттаму, доколку дојде до промена на составот на советот согласно ЗКП, главната расправа започнува одново без разлика во која фаза е, во смисла дали судскиот процес сè уште на почеток, дали е во фаза на изведување на докази или пак во фаза на давање на завршни зборови.

По однос на прашањето, на кој начин може да им заврши мандатот на судиите-поротници, Законот за судовите ги предвидува следните ситуации: ако тоа сам го побара; ако трајно ја загуби способноста за вршење на должноста судија-поротник; ако е осуден за кривично дело на казна затвор од најмалку шест месеца; ако неуредно или несовесно ја врши должноста на судија-поротник и со навршување на 60 години старост.

Па така, со оглед на фактот дека не се предвидени можности за продолжување на мандатот во исклучителни ситуации, потребно е да се разгледа можноста за продолжување на мандатот на судија-поротник кога навршува 60 години старост и има негова согласност во исклучителни ситуации кога имаме предмет во завршна фаза или предмет под ризик да застари.

03 ПРИМЕРИ ОД ПРАКТИКАТА

Во практиката, од мониторингот на Коалиција „Сите за правично судење“ воочено е дека не ретко се случува судењата да започнат одново поради промена на составот на советот, односно промена на судијата-поротник поради истекување на неговиот мандат или по негово сопствено барање. Во продолжение на овој документ, би издвоиле неколку предмети во кои промената на судијата-поротник влијаела на понатамошниот тек на постапката во смисла на долгото траење на судските процеси.

Најпрво, неизбежно е, а да не се напомене предметот под кодно име „Тендери“, за кој обвинение беше покренато од страна на поранешното Специјално јавно обвинителство. Предмет на ова обвинение беше јавната набавка за градежно-занаетчиски работи на Музејот на ВМРО. Во овој предмет од 2018 година, кога започна судскиот процес, до мај 2023 година, кога се објави првостепената пресуда, главната расправа започна шест пати одново, од кои два пати поради промена на судија-поротник и еднаш поради промена на судија-член на советот. Овие промени во составот на судот со изведување на сите материјални и вербални докази одново придонесе кон долгото траење на судскиот процес. Исто така, судски предмети од висок јавен интерес, од кои дел сè уште се судат, а најмалку еднаш

² „Службен весник на РСМ“ бр. 150/10, 100/12, 142/16, 193/16, 198/18

досега започнале да се судат одново се предметите „Титаник“, „Талир“, „ТНТ“, „Тортура“ и „Топлик“. Од нив, поради последните измени на Кривичниот законик, во предметот „Топлик“ настапи апсолутна застареност на кривичното гонење, додека предметите „Титаник“ и „Талир“ сè уште се судат во прв степен и досега за нив ниту еднаш не е донесена првостепена пресуда. Но, освен овие предмети, кои предизвикаа висок интерес во јавноста, има и други предмети кои се случува да започнат одново поради промена на судија-поротник.

Законот за кривичната постапка, конкретно членот 349, предвидува дека ако е веројатно оти главната расправа ќе трае подолго, претседателот на советот може да побара од претседателот на судот да определи еден или двајца судии, односно судии-поротници да присуствуваат на главната расправа, за да ги заменат членовите на советот во случај на нивна спреченост. Оваа можност, која е превидена во ЗКП, за жал, многу ретко е применлива во судовите низ државата поради недостатокот на судии-поротници и судии. Како пример каде што е воочен голем недостаток на судии-поротници може да се посочи Основниот кривичен суд Скопје, кој по систематизација треба да има 200 судии-поротници, а моментално располага со 48 судии-поротници. Во ваквиот случај скоро и невозможно е секогаш кога има потреба, да се примени оваа одредба од ЗКП. Па така, иако оваа можност што ја дава ЗКП е исклучително позитивна пракса, досега е констатирано дека е примената само во одредени предмети од јавен интерес како што се предметите „Монструм“ и „27 април – настаните во Собрание на РСМ“.

Од аспект на Европската конвенција за човековите права (ЕКЧП), конкретно членот 6, кој се однесува на правото на фер и правично судење, толкувајќи го низ духот на праксата на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП), им наметнува обврска на земјите потписнички на ЕКЧП да ги организираат своите судски системи на таков начин што може да ги исполнат сите негови барања. Во таа насока, пренатрупаноста на судовите и нивната несоодветна организираност не смее да влијае на правото на судење во разумен рок на граѓаните. Оттаму, РСМ треба да преземе соодветни чекори за надминување на сегашните состојби со судиите-поротници со оглед на недостатокот на кадар што се јавува, а како би се запазиле меѓународните стандарди за фер и правично судење.

Што се предлага со новите измени на Законот за кривичната постапка?

Со оглед на проблемите што се појавија во судството со недостатокот на судии и судии-поротници, во рамките на работната група за измени и дополнувања на Законот за кривичната постапка предложена е измена на членот 371, кој предвидува дека доколку главната расправа започне одново поради измена на составот на советот, судот може да одлучи определени сведоци и вештаци да не се сослушуваат повторно, туку да се репродуцираат нивните искази од поранешната главна расправа. Изведените материјални, писмени, електронски докази и снимки не се изведуваат повторно и тој доказен материјал станува дел од записот за тековното рочиште. Судот претходно вон рочиште се запознава со овој доказен материјал, што се констатира во записот за тековното рочиште.

Забелешка: „Содржината е единствена одговорност на авторите и на грантистот, и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата Отворено општество - Македонија“.

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN OTBOPENO
SOCIETY OPICTECTBO
MACEDONTAMAKEDONIJA

БЛУПРИНТ ГРУПА
за реформи во правосудството

GJYQ TARËT.. POROTE NË PROCEDURËN PENALE

01

HYRJE

Gjykimi me porotë, pra qytetarë "të zakonshëm" të përfshirë në sistemin gjyqësor, daton shumë kohë më parë, që nga periudha e Athinës së lashtë, kur ekzistonte një mekanizëm për përfshirjen e qytetarëve në gjykime, pra gjykatat përbëheshin nga dikastai deri në 500 qytetarë. Pra, sipas rastit, numri i qytetarëve, gjegjësisht i anëtarëve të porotës, që në fund e merrnin vendimin ndryshonte.

Koncepti i porotës/jurisë është që qytetarët në emër të të cilëve gjykata nxjerr vendimin duhet të jenë pjesë e saj dhe të "gjykojnë" njerëzit në mënyrë objektive dhe të paanshme. Duke përdorur institutin porotë, pra në sistemin tonë juridik si gjyqtarë-porotë, është e mundur të respektohen fjalë për fjalë parimet e pavarësisë dhe paanshmërisë së gjykatës gjatë marrjes së vendimeve gjyqësore. Gjyqtarët porotë janë personel joprofesionist që supozohet të ofrojnë një perspektivë të "qytetarit të zakonshëm" gjatë gjykimeve. Pra, mosprofesionalizimi, pra elementi laik i këtyre personave nuk cenon cilësinë e drejtësisë.

Ky dokument për diskutim është përgatitur nga Koalicioni "Të gjithë për gjykim të drejtë" si aktivitet në kuadër të projektit "Për drejtësi - Organizata civile për gjyqësor të pavarur dhe efikas", financuar nga Fondacioni "Shoqëria e Hapur - Maqedoni", dhe i zbatuar nga Grupi Blueprint për reforma në gjyqësor. Nisur nga situatat që Grupi Blueprint ka konstatuar në periudhën e kaluar, ku më konkretisht, nëpërmjet monitorimit të proceseve gjyqësore të kryera nga Koalicioni "Të gjithë për gjykim të drejtë", u konstatuan situata ku ndryshimi i porotëve dhe mungesa e i këtij lloji të personelit gjyqësor ndikon në efikasitetin e zhvillimit të proceseve gjyqësore, veçanërisht në të drejtën për gjykim brenda një kohe të arsyeshme.

Qëllimi i dokumentit është të konstatojë situata të caktuara duke evidentuar problemet dhe sfidat që lindin në mungesë të gjyqtarëve-porotë, si dhe vendosjen e një dialogu ndërmjet palëve të interesuara për të nxjerrë përfundime dhe rekomandime për përmirësimin e situatës.

02

RREGULLIMI LIGJOR

Në sistemin gjyqësor të Republikës së Maqedonisë së Veriut (RMV-së) është paraparë që në procedurat gjyqësore që zhvillohen para gjykatave, përveç gjyqtarëve profesionistë, të marrin pjesë edhe qytetarët përmes mundësisë për të gjykuar në cilësinë e gjyqtarëve-porotë. Në veçanti, në procedurën penale të shkallës së parë, gjyqtarët-porotë gjykojnë në procese në të cilat, sipas ligjit penal, parashikohet dënim me burg mbi 5 vjet. Përzgjedhja e porotëve bëhet nga Këshilli Gjyqësor i RMV-së sipas kushteve të përcaktuara në Ligjin për Gjykatat¹. Sipas Ligjit, gjyqtar-porotë mund të zgjidhet shtetasi madhor i RMV-së me së paku arsim të mesëm, i cili zotëron aktivisht gjuhën maqedonase, gëzon reputacion për kryerjen e këtij funksioni

¹ "Gazeta zyrtare në RMV" nr. 58/06; 62/2006; 35/2008; 61/2008; 118/2008; 16/2009; 150/2010; 39/2012; 83/2018; 198/2018; 96/2019

dhe i cili nuk është më i vjetër se 60 vjet. Mandati i gjyqtarëve porotë zgjat 4 vjet me mundësi rizgjedhjeje.

Duke pasur parasysh rolin e gjyqtarëve-porotë, pra barazinë në votim të tyre për marrjen e vendimit gjyqësor me gjyqtarët profesionistë, sipas Ligjit për Procedurën Penale² (LPP), gjyqtarët-porotë duhet të ndjekin aktivisht dhe me kujdes rrjedhën e seancës kryesore. Nga aty, nëse vinë deri te ndryshimi në përbërjen e këshillit në pajtim me LPP-në, shqyrtimi kryesor rifillon pa marrë parasysh se në çfarë faze është, nëse procesi gjyqësor është ende në fillim, nëse është në fazën e paraqitjes së provave ose në fazën e dhënies së fjalëve përfundimtare.

Lidhur me pyetjen se si mund të përfundojë mandati i gjyqtarëve porotë, Ligji për Gjykatat parasheh këto situata: nëse ai e kërkon vetë; nëse e humbet përgjithmonë aftësinë për të kryer detyrën e gjyqtarit-porotë; nëse dënohet për një vepër penale me burgim prej të paktën gjashtë muajsh; nëse detyrën e gjyqtarit porotë e kryen në mënyrë të parregullt ose nga pakujdesia dhe pasi ka mbushur moshën 60 vjeç.

Pra, duke pasur parasysh se nuk ka mundësi për vazhdimin e mandatit në situata të jashtëzakonshme, është e nevojshme të shqyrtohet mundësia e vazhdimin të mandatit të gjyqtarit-porotë kur të mbushë moshën 60 vjeç dhe të ketë pëlqimin e tij në situata të jashtëzakonshme kur ka çështje në fazën përfundimtare ose lëndë në rrezik vjetrimi.

03

SHEMBUJ NGA PRAKTIKA

Në praktikë, nga monitorimi i Koalicionit "Të gjithë për gjykim të drejtë" është vënë re se nuk janë të rralla rastet që gjykimet të rifillojnë nga fillimi për shkak të ndryshimit të përbërjes së këshillit, gjegjësisht ndërrimit të gjyqtarit-porotë për shkak të përfundimit të mandatit të tij ose me kërkesën e tij. Në vazhdim të këtij dokumenti do të veçonim disa raste në të cilat ndryshimi i gjyqtarit -porotë ka ndikuar në rrjedhën e mëtejshme të procedurës për sa i përket zgjatjes së proceseve gjyqësore.

Para së gjithash, është e pashmangshme që të mos përmendet rasti me emrin e koduar "Tenderë", për të cilin u ngrit akuza nga ish-Prokuroria Publike Speciale. Objekt i kësaj akuze ishte prokurimi publik për punët ndërtimore dhe zejtare të Muzeut të VMRO-së. Në këtë rast, nga viti 2018, kur ka filluar gjykimi, deri në maj të vitit 2023, kur është shpallur aktgjykimi i shkallës së parë, seanca kryesore është rifilluar gjashtë herë, dy herë për shkak të ndryshimit të gjyqtarit-porotë dhe një herë për shkak të ndryshimit të gjyqtar-anëtar i këshillit. Këto ndryshime në përbërjen e gjykatës me paraqitjen e të gjitha provave materiale dhe verbale ndikuan sërish në zgjatjen e procesit gjyqësor. Gjithashtu, çështjet gjyqësore me interes të lartë publik, disa prej të cilave janë ende në gjykim dhe të paktën një herë deri më tani kanë filluar të rigjykojnë, janë rastet "Titanik", "Talir", "TNT", "Tortura" dhe "Toplik". Prej tyre, për shkak të ndryshimeve të fundit në Kodin Penal, për çështjen "Toplik" kishte vjetërsi absolute të ndjekjes penale, ndërsa çështjet "Titanik" dhe "Talir" janë ende duke u gjykuar në shkallë të

2 "Gazeta zyrtare në RMV" nr.. 150/10, 100/12; 142/16; 193/16; 198/18

parë dhe deri më tani për ta nuk është dhënë aktgjykimi i shkallës së parë. Por përveç këtyre çështjeve, të cilat kanë shkaktuar interesim të madh në publik, ka edhe çështje të tjera që ndodhin të rifillojnë për shkak të ndryshimit të gjyqtarëve-porotë.

Ligji për Procedurën Penale, konkretisht neni 349, parasheh që nëse ka gjasa që seanca kryesore të zgjasë më shumë, kryetari i këshillit mund t'i kërkojë kryetarit të gjykatës që të caktojë një ose dy gjyqtarë, përkatësisht gjyqtarë-porotë, për të marrë pjesë në seancën kryesore, me qëllim zëvendësimin e anëtarëve të këshillit në rast të paaftësisë së tyre. Kjo mundësi, e paraparë në LPP, fatkeqësisht është shumë rrallë e aplikueshme në gjykatat në mbarë vendin për shkak të mungesës së gjyqtarëve-porotë dhe gjyqtarëve. Si shembull ku shihet mungesa e madhe e gjyqtarëve porotë, Gjykata Themelore Penale e Shkupit, e cila pas sistemimit duhet të ketë 200 gjyqtarë porotë, aktualisht ka 48 gjyqtarë porotë. Në këtë rast, është pothuajse e pamundur të zbatohet kjo dispozitë e LPP-së sa herë që ka nevojë. Pra, edhe pse kjo mundësi e ofruar nga LPP-ja është një praktikë jashtëzakonisht pozitive, deri më tani është vërtetuar se ajo është aplikuar vetëm në raste të caktuara me interes publik siç janë rastet "Monstrum" dhe "27 Prilli – ngjarjet në Kuvendin e RMV-së".

Nga këndvështrimi i Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ), konkretisht nenit 6, i cili i referohet të drejtës për një gjykim të drejtë dhe të drejtë, duke e interpretuar atë në frymën e praktikës së Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (GJEDNJ), imponon një detyrim për shtetet nënshkruese të KEDNJ-së që të organizojnë sistemet e tyre gjyqësore në mënyrë të tillë që të mund të përmbushin të gjitha kërkesat e saj. Në këtë drejtim, mbipopullimi i gjykatave dhe organizimi joadekuat i tyre nuk guxon të cenojë të drejtën e qytetarëve për gjykim brenda një afati të arsyeshëm. Nga këtu, RMV-ja duhet të ndërmerret hapat e duhur për të tejkaluar situatën aktuale me gjyqtarët porotë për shkak të mungesës së stafit që paraqitet dhe se si do të respektohen standardet ndërkombëtare për një gjykim të paanshëm dhe të drejtë.

Çfarë propozohet me ndryshimet e reja në Ligjin për Procedurën Penale?

Duke marrë parasysh problematikat që janë shfaqur në gjyqësor me mungesën e gjyqtarëve dhe gjyqtarëve-porotë, në kuadër të grupit të punës për ndryshimet dhe plotësimet në Ligjin për Procedurën Penale, është propozuar një ndryshim në nenin 371, i cili përcakton se nëse seanca rifillon për shkak të një ndryshimi në përbërjen e këshillit, gjykata mund të vendosë që disa dëshmitarë dhe ekspertë të mos dëgjohen më, por të riprodhohen deklaratat e tyre nga ish seanca kryesore. Materiali i prodhuar, provat shkresore, elektronike dhe regjistrimet nuk prodhohen më dhe ai material dëshmues bëhet pjesë e procesverbalit për seancën aktuale. Gjykata është njohur me këtë material dëshmues përpara seancës, i cili konstatohet në procesverbalin e seancës aktuale.

Shënim: "Përmbajtja është përgjegjësi vetëm e autorëve dhe përfituesit të grantit, si dhe në asnjë mënyrë nuk mund të konsiderohet se shpreh pikëpamjet dhe qëndrimet e Fondacionit Shoqëria e Hapur – Maqedoni".

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN OTBORENO
SOCIETY OPICTECTBO
MACEDONIA MAKEDONIJA

БЛУПРИНТ ГРУПА
за реформи во правосудството

LAY JUDGES IN CRIMINAL PROCEDURE

01

INTRODUCTION

Trial by jury, that is, lay citizens involved in the judicial system, dates back to a long time ago, ever since the period of Ancient Athens, when there was a mechanism of how to involve citizens in trials, that is, courts were composed of dikastai up to 500 citizens. Thus, depending on the case, the number of citizens, that is, jurors, who ultimately made the decision, also varied.

The concept of the jury is that the citizens in whose name the court passes judgement should be a part of it and that they should “adjudicate” the people in an objective and impartial way. By using the institution of jury, that is, in our legal system known as lay judges, it is possible to literally respect the principles of independence and impartiality of the court when making court decisions. Lay judges are non-professional staff who are supposed to provide a “lay citizen” perspective during the course of the trials. Hence, the non-professionalization, that is, the lay element of these persons does not affect the quality of justice at all.

This discussion paper was developed by the Coalition “All for a Fair Trial” as an activity within the “For Justice - Civil Society Organizations for an Independent and Efficient Judiciary” project, funded by the Foundation Open Society - Macedonia, and implemented by Blueprint Group for Judicial Reform. Taking into consideration the cases that the Blueprint Group has detected in the past period, whereby, more specifically, through the monitoring of court proceedings conducted by the Coalition “All for a Fair Trial”, cases have been detected in which the change of jurors and the lack of this type of judicial staff has affected the efficiency of conducting court proceedings, in particular, the right to a trial within a reasonable time.

The purpose of the paper is to note certain situations by identifying problems and challenges that arise when there is a shortage of lay judges, as well as establishing a dialogue among the stakeholders in order to draw conclusions and recommendations for improving the situation.

02

LEGAL SETUP

The judicial system of the Republic of North Macedonia (RNM) envisages that in the judicial proceedings conducted before the courts, apart from the professional judges, the citizens also participate through the opportunity to adjudicate in the capacity of lay judges. To be more specific, in criminal proceedings in the first instance, lay judges adjudicate in proceedings in which, according to the law, a sentence for imprisonment of more than 5 years is stipulated for the crime. The election of lay judges is conducted by the Judicial Council of the RNM according to the conditions stipulated under the Law on Courts¹. According to the Law, an adult citizen of RNM with at least a secondary education, who has an active command of the Macedonian language, enjoys a reputation for performing this function and who is not older than 60 years,

¹ “Official Gazette of the RNM” no.58/06; 62/2006; 35/2008; 61/2008; 118/2008; 16/2009; 150/2010; 39/2012; 83/2018; 198/2018; 96/2019

may be elected as a lay judge. The term of office of lay judges lasts 4 years with the possibility of re-election.

Taking into consideration the role of lay judges, that is, equality in their voting for making the court decision with professional judges, in accordance with the Law on Criminal Procedure² (LCP), lay judges must actively and carefully monitor the course of the main hearing. Hence, if there is a change in the composition of the Council according to the LCP, the main hearing starts again regardless of the stage it is in, in terms of whether the court process is still at the beginning, whether it is in the stage of presenting evidence or in the stage of giving closing statements.

In regard to the question of how the term of office of lay judges may terminate, the Law on Courts envisages the following cases: if he/she requests it himself/herself; if he/she permanently loses the ability to fulfill the duty of a lay judge; if he/she is convicted of a crime to an imprisonment sentence of at least six months; if he/she fulfills the duty of a lay judge unduly or unethically, and upon turning 60 years old.

Thus, taking into consideration the fact that there are no possibilities for extending the term of office in exceptional cases, it is necessary to consider the possibility of extending the term of office of a lay judge when he/she turns 60 years old and has his/her consent in exceptional cases when we have a case in final stage or case at risk of statute of limitations.

03

EXAMPLES BASED ON PRACTICE

In practice, based on the monitoring of the Coalition "All for a Fair Trial", it has been observed that it is not uncommon for trials to start anew due to a change in the composition of the Council, that is, a change of the lay judge due to the expiration of his/her term of office or at his/her own request. Further in this paper, we would single out several cases in which the change of the lay judge has affected the further course of the procedure in terms of the long duration of the court processes.

First of all, it is inevitable to mention the case under the code name "Tenders", the indictment of which was issued by the former Special Public Prosecutor's Office. The subject of this indictment was the public procurement for construction and craft works of the VMRO Museum. In this case, from 2018, when the trial began, to May 2023, when the first-instance judgment was announced, the main hearing has been restarted six times, of which two times due to a change of a lay judge and once due to a change of judge-member of the Council. These changes in the composition of the court by presenting all the material and verbal evidence have again contributed to the long duration of the court process. Also, court cases of high public interest, some of which are still being tried, and at least once have started to be tried anew to date, are the cases: "Titanic", "Talir", "TNT", "Torture" and "Toplik". Of these, due to the latest amendments to the Criminal Code, the case of "Toplik" became a subject to an absolute

² "Official Gazette of the RNM" no. 150/10, 100/12; 142/16; 193/16; 198/18

statute of limitations of the criminal prosecution, whereas the cases of "Titanic" and "Talir" are still being tried in the first instance and to date no first-instance judgment has been passed thereto. But apart from these cases, which have caused high interest in the public, there are other cases that happen to start anew due to a change of a lay judge.

The Law on Criminal Procedure, specifically Article 349, envisages that if it is likely that the main hearing will last longer, the president of the Council can ask the president of the court to appoint one or two judges, that is, lay judges, to attend the main hearing, in order to replace the members of the Council in case of their inability to attend. This possibility, envisaged under the LCP, is unfortunately very rarely applicable in the courts throughout the country due to the lack of lay judges and judges. As an example where a large lack of lay judges is noted we can point out the Basic Criminal Court of Skopje, which according to authorized job positions should have 200 lay judges, and currently it has 48 lay judges. In this case, it is almost impossible to apply this provision of the LCP whenever there is a need. Thus, even though this possibility provided under the LCP is an extremely positive practice, it has been noted to date that it has been applied only in certain cases of public interest such as the cases "Monstrum" and "April 27 - the events in the Assembly of the RNM".

In terms of the European Convention on Human Rights (ECHR), specifically Article 6, which refers to the right to a fair and just trial, by interpreting it in the spirit of the case-law of the European Court of Human Rights (ECtHR), the signatory states to the ECHR are imposed an obligation to organize its judicial systems in such a way that they may meet all its requirements. In that direction, the overcrowding of the courts and their inadequate organization must not affect the citizens' right to a trial within a reasonable time. Hence, the RNM should take appropriate steps to overcome the current situation with the lay judges in terms of the lack of staff that is occurring, thereby observing the international standards for a fair and just trial.

What is proposed by the new amendments to the Law on Criminal Procedure??

Taking into consideration the problems that have arisen in the judiciary by the lack of judges and lay judges, within the working group for amendments to the Law on Criminal Procedure, a proposal has been made for an amendment to Article 371, which envisages that if the main hearing starts anew due to a change to composition of the Council, the court may decide that certain witnesses and expert witnesses are not to be heard again, but that their statements from the previous main hearing be reproduced. Produced material, written, electronic evidence and recordings are not produced again and that evidentiary materials become part of the records for the current hearing. The court is familiar with these evidentiary materials before the hearing, which is stated in the records of the current hearing.